

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів є важливою складовою системи управління місцевими фінансами і значною мірою визначає його характер. Проблема розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади нині стоїть дуже гостро, оскільки компетенція одних органів влади змішується з компетенцією інших. Прямим наслідком цього є суперечності, конфлікти у сфері управління місцевими фінансами.

До фінансових органів місцевого самоврядування належать фінансові відділи виконавчих комітетів та інших виконавчих органів місцевого самоврядування.

До місцевих фінансових органів у системі виконавчої влади належать Міністерство фінансів Автономної республіки Крим, фінансові управління та відділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, місцеві органи Державної податкової адміністрації, Головного контрольно-ревізійного управління, Головного управління казначейства України.

Усі місцеві фінансові органи в системі виконавчої влади входять до складу фінансових управлінь та відділів місцевих державних адміністрацій, які підпорядковуються Міністерству фінансів України і главі відповідної місцевої державної адміністрації.

Порядок складання, затвердження й виконання місцевих бюджетів деталізований прийнятим у травні 1997 року Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні". Цей закон уточнив конституційні положення про визначення компетенції місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади. На сучасному етапі основні функції виконавчих органів місцевих рад у процесі планування, складання й виконання місцевих бюджетів передаються відповідним місцевим державним адміністраціям.

Держадміністрації подають у встановленому порядку до відповідних органів виконавчої влади фінансові показники і пропозиції про складання проекту Державного бюджету України, вносять пропозиції до проекту нормативів відрахувань до бюджетів адміністративно-територіальних одиниць частини загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів та передачі коштів у формі дотацій, субвенцій, субсидій, а також виконують інші функції.

На основі прогнозних показників розвитку територій та показників міжбюджетних відносин виконавчі органи місцевих рад розробляють проекти відповідних місцевих бюджетів.

Так, програма соціально-економічного розвитку Чернігівської області на 1999 рік розроблена з урахуванням пропозицій господарських асоціацій,

управлінь, підприємств, організацій, райдержадміністрацій, міськвиконкомів, господарських структур недержавного сектора економіки, депутатів, виходячи із загальної оцінки соціально-економічної ситуації, наявних матеріально-технічних ресурсів та фінансових можливостей, які закладені у проект бюджету області на 1999 рік.

Один з основних макроекономічних показників програми соціально-економічного розвитку області на наступний рік - валовий внутрішній продукт.

Прогнозна величина валового внутрішнього продукту є базою для балансових розрахунків обсягу фінансових ресурсів регіону і напрямків їх використання. Відсутність цього показника не дає можливості розробити бюджет області та оцінити ефективність відтворювального процесу. На сучасному етапі існують певні складнощі у прогнозуванні обсягів фінансових ресурсів і їх використанні у регіональному аспекті.

В основу розрахунків валового внутрішнього продукту області покладено принцип рівності виробленого і використаного продукту. Завдяки цим принципам валовий внутрішній продукт регіону обчислюється за допомогою трьох методів:

- 1- виробничий;
- 2- розподільний;
- 3- кінцевого використання.

При розрахунках валового внутрішнього продукту виробничим методом і методом кінцевого використання можливі помилки, значні відхилення від реальних доходів області. Це зумовлюється тим, що вартісно оцінити всі товари і послуги, які становлять кінцеве споживання, дуже складно. Щодо методу кінцевого використання, то тут необхідно чітко розділяти витрати на окремі групи, а цей розподіл має умовний характер. Згідно з цим методом валовий внутрішній продукт області визначається як сума доходів усіх підприємств, організацій, установ, населення, зайнятих виробництвом матеріальних благ. На сучасному етапі цей метод найдоцільніший, однак в умовах нестабільних економічних відносин він також має свої недоліки.

Звітні показники за ряд років є основою для прогнозування валового внутрішнього продукту на майбутній період. Аналогічно проводиться прогнозування інших макроекономічних показників.

Із 1990 року в Чернігівській області розпочався процес становлення системи самостійного місцевого бюджету, запровадження нових способів формування доходів, а також здійснення на новій основі його видатків.

Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", прийнятим у травні 1997 року, встановлена норма, згідно з якою в доходній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади. Також запроваджено норму, згідно з якою місцевий бюджет поділяється на поточний і бюджет розвитку. Доходи останнього формуються за рахунок частини податкових надходжень, коштів, залучених від розміщення місцевих позик, та за рахунок інвестиційних субсидій з інших бюджетів.

Структура доходів бюджету області зображена в таблиці 1.

Таблиця 1

**Структура доходів бюджету області без урахування дотацій і субвенцій
з державного бюджету України, %**

ДОХОДИ	РОКИ				
	1996	1997	1998	1999	2000
Всього доходів	100	100	100	100	100
Податок на прибуток підприємств	33,7	35,4	32,3	23,9	17,5
Податок на додану вартість	46,1	—	—	—	—
Прибутковий податок з громадян	7,4	32,6	34,4	24	20,6
Акцизний збір	2	10,4	—	29,1	40,2
Місцеві податки і збори	1,5	3	4,8	3,4	2,9
Інші податкові надходження	5,4	9,4	11,8	14,5	10,6
Усього податкових надходжень	96,1	90,8	83,3	94,9	91,8
Неподаткові надходження, всього	3,9	8,6	5,8	3,3	2,8
Інші доходи	—	0,6	10,9	1,8	5,4

Як бачимо, основні податкові надходження, за рахунок яких, в основному, формується доходна частина бюджету, мають тенденцію за останні роки зменшуватись. Незважаючи на заходи по стабілізації економічної ситуації, залишається напруженим стан щодо надходження доходів до обласного бюджету. Так, за перше півріччя 1999 року на території області мобілізовано до бюджетів усіх рівнів 235,8 млн. грн. податків, зборів та інших обов'язкових платежів, з яких 121,8 млн. грн., або 51,7 відсотка, зараховано до бюджету області. Доходна його частина з урахуванням отриманої з державного бюджету дотації виконана на 85,9 відсотка. При плані надходжень 173,9 млн. грн. фактично отримано 149,3 млн. грн. Низький рівень надходжень та невиконання доходної частини бюджетів тісно пов'язаний із спадом виробництва, зростанням недоїмки по платежах.

На 1 липня 1999 року допущена недоїмка в сумі 61,8 млн. грн. до бюджетів усіх рівнів. Найгірша ситуація в області склалася із сплатою акцизного збору, за звітний період бюджет недоотримав 18,5 млн. грн. цього платежу. А саме на нього розраховують при плануванні бюджету області на 2000 рік. Питома вага акцизного збору повинна складати 40,2 відсотка загальної суми доходної частини області.

За півріччя 1999 року в доход місцевих бюджетів зараховано 4,2 млн. грн. місцевих податків і зборів, що на 1,1 млн. грн. менше від запланованого. Тобто на сучасному етапі існують розбіжності між запланованими і фактичними показниками, що негативно впливає на виконання бюджету області по видатках.

Наявні фінансові ресурси бюджету області не забезпечують фінансування

бюджетних витрат. Звідси виконання обласного бюджету за перше півріччя поточного року тільки на 78,3 відсотка. Виникає проблема вертикальних фіскальних дисбалансів, тобто невідповідність між обсягами фінансових ресурсів регіонального рівня влади і обсягами завдань і обов'язків, які на нього покладаються в процесі розподілу компетенції між центральною і місцевою владами.

Вертикальні фіскальні дисбаланси можуть бути ліквідованими за рахунок надання центральною владою субсидій та інших трансфертів.

Особливо важливе значення при плануванні бюджетів на наступний рік мають трансферти. Ними в Україні є дотації, субсидії, субвенції та міжбюджетні взаєморозрахунки. Діюча система трансфертів не врегульована достатнім чином у праві, практика використання їх суперечлива. Принципи надання трансфертів потребують врегулювання в спеціальному законодавчому акті.

Так, Законом “Про державний бюджет України на 1999 рік” визначено норматив відрахувань від акцизного збору до бюджету області в розмірі 50 відсотків. Отже, доходна частина бюджету повинна збільшитись порівняно з минулим роком на 85227,5 тис. грн., що становить 27,4 відсотка загальної суми доходів. Але при цьому на 69777,9 тис. грн. зменшується сума дотацій з державного бюджету.

Наслідки виконання бюджетів за минулий рік, нинішні можливості економіки Чернігівської області не можуть не відбиватися на бюджетному процесі 2000 року. Запропонована методика надання трансфертів недосконала, оскільки передбачає збереження заборгованості минулих років та утворення нових боргів.

Згідно із Постановою Верховної Ради України “Про основні напрями бюджетної політики на 2000 рік (бюджетна резолюція)” трансферт, належний області, розраховується як різниця між обсягом видатків та обсягом прогнозованих власних доходів, обрахованих із застосуванням індексу відносної податкоспроможності. При визначенні обсягів трансфертних взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами у 2000 році виключаються місцеві податки і збори, та видатки, що передбачені на фінансування власних повноважень місцевих органів влади (на житлово-комунальне господарство, утримання органів місцевого самоврядування) із бази розрахунків обсягів доходної та видаткової частин місцевого бюджету. Головне бюджетне управління при Міністерстві фінансів України сподівається, що ця нова методика дасть можливість з урахуванням наявних резервів щодо збільшення надходжень від даних податків, повніше врахувати при формуванні місцевих бюджетів потреби і особливості кожного регіону. Це пов'язано з тим, що місцеві податки і збори, повернуті бюджетні позички минулих років за своїми плановими розмірами по Україні в цілому перевищують розрахункові обсяги видатків, що передбачені на фінансування власних повноважень місцевих органів влади.

Однак ця методика не враховує боргів минулих років в розрізі окремих областей. Так, у Дніпропетровській області боргів немає, а Чернігівська область знаходиться на 14 місці за надходженнями на душу населення. Тобто для визначення розміру трансферту використовуються оцінки сукупних видатків місцевих органів та обсягу надходжень від місцевих джерел.

На наш погляд, немає ніяких гарантій, що величина трансферту і

загальний обсяг надходжень з місцевих джерел будуть виражені в реальних величинах.

Зміни у системі трансфертів, що відбувалися в Чернігівській області протягом останніх років, показані в таблиці 2.

У законодавстві держави та в її Конституції декларовано принципи самостійності всіх бюджетів і проголошено: самостійність забезпечується власними та закріпленими доходами. На практиці принцип самостійності місцевих бюджетів поки що залишається нереалізованим.

Таблиця 2

Структура доходів бюджету Чернігівської області, %

Джерела надходжень	1996	1997	1998	1999
Власні доходи	10,8	9,3	14,7	7,2
Закріплені доходи	85,6	57,5	42	69,6
Інші доходи	3,6	6,6	6,2	3,4
Офіційні трансферти	-	26,6	37,1	19,8
Всього	100	100	100	100

Законодавство України до 1995 р. включно фактично не передбачало закріплених доходів для обласних бюджетів та не давало детального переліку власних доходів місцевих бюджетів. З прийняттям у 1995 році Закону “Про бюджетну систему України” частково розв’язується проблема закріплених доходів, але їх перелік залишається нестабільним. Погіршує процес планування місцевих бюджетів суперечність між собою законодавчих актів. Наприклад, стаття 13 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” суперечить статті 12 Закону “Про бюджетну систему України” стосовно зарахування податку на прибуток підприємств до бюджетів місцевого самоврядування. А Конституція України, прийнята у 1996 році, зовсім не згадує термін закріплені доходи. Закон України “Про Державний бюджет України на 1998 рік” і “Про Державний бюджет України на 1999 рік” розмежовують доходи між різними ланками бюджетної системи шляхом нового їх закріплення. Проблема доходних джерел місцевих бюджетів залишається відкритою в зв’язку із відсутністю стабільної основи.

Як бачимо з таблиці 2, питома вага власних і закріплених доходів кожний рік різна, а тому тенденція надання області трансфертів стихійна і процес планування бюджету ускладнюється. Крім того, заплановані дотації область отримує несвоєчасно, що призводить до порушень в бюджетному процесі.

Так, в 1998 році, коли рівень закріплених доходів був найнижчим за останні 4 роки і область гостро відчувала затримку дотації, щоб забезпечити виплату заробітної плати бюджетникам, виконком змушений був взяти кредит у банку під відповідні проценти, які довелося повертати. Це загострило проблему нестачі бюджетних коштів, а також негативно вплинуло на бюджетний процес області.

У цьому році Чернігівська область вже отримала всю суму дотації, яка запланована на 1999 рік, але виникла проблема з отриманням належної субвенції. Питання субвенції для області залишається відкритим. А в 1999 році субвенція на освіту планувалась в розмірі 8743,4 тис. грн., а на оплату

спожитих енергоресурсів - 186043 тис. грн. (проти дотації в 42441,1 тис. грн.).

Отже, наведені фактори з метою досягнення збалансованості бюджету області вимагають скорочення запланованих видатків. Причому, таке скорочення є мінімальним за умов, що будуть знайдені шляхи повного фінансування основної частини державного боргу в 2000 році.

Така ситуація вимагає від органів місцевого самоврядування Чернігівщини перш за все скоротити видатки на покриття заборгованостей, що виникли у попередні роки. І тут виникає наступна проблема в процесі планування місцевого бюджету на 2000 рік, пов'язана з новою методикою розрахунків.

При плануванні доходної частини бюджету Чернігівської області на 2000 рік враховують власну доходну спроможність. Показником, що визначає цю спроможність, є коефіцієнт відносної податкоспроможності області. Він розраховується як відношення сукупних надходжень від загальнодержавних податків та зборів, що зібрані на території області (усереднені за результатами виконання бюджетів за 1997, 1998 та перше півріччя 1999 років) без урахування надходжень до цільових фондів, податку на додану вартість, плати за землю, доходів, що стягуються органами митної служби України, надходжень від приватизації, місцевих податків і зборів, дивідендів від акцій в акціонерних товариствах, доходів від операцій з капіталом у розрахунку на душу населення до відповідного показника по Україні.

Добуток визначеного очікуваного усередненого показника по загальнодержавних податках, що закріплюються за місцевими бюджетами у розрахунку на душу населення із застосуванням до нього коефіцієнта відносної податкоспроможності на кількість населення області буде прогнозним обсягом доходів бюджету області на 2000 рік. Уряд сподівається, що ця нова методика визначення обсягу планових доходів допоможе збільшити власну податкову базу, а індекс податкоспроможності буде закріплений на довгостроковій основі. Це зумовлюється тим, що до регіонів з низьким індексом відносної податкоспроможності будуть зараховуватись в повному обсязі регулюючі податки. А зарахування до бюджетів місцевого самоврядування регулюючі податків з більш високим індексом відносної податкоспроможності буде підлягати регулюванню. На наш погляд, це не дасть бажаної стабільності в процесі планування місцевих бюджетів, оскільки:

- не враховує боргів минулих років на душу населення різних регіонів України;
- застосовується однаковий підхід до обрахунку обсягів мінімальних видатків місцевих бюджетів багатих і бідних територій;
- застосовується інструмент радянських часів - регульовані доходи та нормативи відрахувань від регульованих доходів, який є фактором, дестабілізуючим фінансову систему, який загострює суперечності між центральною і місцевою владою і між різними рівнями місцевої влади. Особливо це стосується розмежування доходів між обласним бюджетом і бюджетами міст обласного підпорядкування. Суть питання в тому, що в обласному центрі розташована більша кількість підприємств, які вносять до бюджету області переважну частку його доходів, а розмір відрахувань від регулюючих доходів до бюджетів міст обласного підпорядкування визначається обласними радами народних депутатів. Це не враховує інтересів як однієї, так і другої сторони. Аналогічні протиріччя виникають і між районами в містах обласного

підпорядкування та міськими радами народних депутатів, і у сільських районах;

- частково враховується прогнозний рівень інфляції;
- у зв'язку із нестабільністю законодавства і економіки регіонів - неможливість планування бюджету на тривалий період;
- методологічний підхід до нової концепції створення бюджету держави на 2000 рік основним пріоритетом має забезпечення повноти розрахунків за зовнішніми борговими зобов'язаннями. Негативним наслідком цього є скорочення фінансування соціальних програм, сільського господарства, місцевих бюджетів;
- з переліку захищених статей вилучені виплати заборгованостей із заробітної плати та трансферти регіонам, а захищеною статтею стала виплата процентів за державним боргом;
- довільне трактування державних пріоритетів призводить до ігнорування нагальних соціальних потреб регіонів, до загрози подальшої деградації соціальної сфери;
- нова система планування місцевих бюджетів передбачає чітке розмежування витрат коштів, але всі розрахунки базуються на співвідношенні гривні до долара 5:1, що реально для 1999 року, але не для 2000-го;
- при прогнозуванні ВВП у регіональному аспекті існують значні відхилення від реальних доходів області, що є прямим наслідком недосконалої методики розрахунків цього показника.

При плануванні обсягу видатків обласного бюджету на 2000 рік враховуються узагальнені нормативи бюджетної забезпеченості в розрахунку на душу населення, а для нижчестоящих бюджетів застосовуються ще коригуючі коефіцієнти в залежності від кількості населення. Очікується, що ця нова методика планування видаткової частини місцевих бюджетів дасть можливість запобігти суб'єктивізму, дискримінації. Але знову ж таки ця нова методика викликає сумнів. З одного боку, вперше в Україні зроблена спроба нормативного планування витратної частини місцевих бюджетів. З іншого, всі розрахунки коливаються навколо чисельності постійного населення області, а цей показник не завжди виражає реальні видатки регіону, як і величина бюджетної забезпеченості на душу населення. Справа в тому, що розрахувати величину бюджетної забезпеченості дуже складно, оскільки її можна визначити тільки на основі матеріальних витрат, враховуючи комунальні послуги, продукти харчування, забезпеченість медикаментами та ін. Все це потребує наукових досліджень. Також значна частина витрат місцевого бюджету не залежить від кількості жителів, а саме - комунальні послуги, капітальні вкладення, витрати на управління, підтримка окремих груп виробників. Значить витрати, заплановані виходячи з кількості населення, - величина умовно постійна.

Також необхідно взяти до уваги той факт, що витрати, які фінансуються з обласного бюджету, мають таке джерело фінансування, як кошти підприємницьких структур. А в різних регіонах ця величина значно відрізняється. Тому основний показник, яким користуються при плануванні обласного бюджету та всіх місцевих бюджетів України на 2000 рік, - бюджетна забезпеченість на душу населення, - необхідно застосовувати з урахуванням розвитку об'єктів

соціальної інфраструктури, який включав би в себе асигнування бюджетів усіх рівнів, асигнування з державного бюджету, джерела позабюджетних фондів і витрати обласного бюджету. Загострює ситуацію те, що при запровадженні нової методології щодо створення місцевих бюджетів припускаються численні порушення до визначення мінімального рівня соціальних потреб на душу населення для розрахунку мінімального розміру місцевих бюджетів, застосування нормативів відносної податкоспроможності кожного регіону, порядок надання трансфертів місцевим бюджетам та їх розподілу на регіональному рівні. Все це ускладнює процес удосконалення системи міжбюджетних відносин.

Отже, чітке визначення компетенції місцевих органів влади в галузі фінансів, в бюджетному процесі 2000 року є важливим етапом у створенні ефективної системи управління місцевими фінансами. Існує потреба в розробці і деталізації законодавчих актів щодо процесу планування місцевих бюджетів, оскільки головною функцією місцевих фінансових органів є фінансове планування. Необхідно, щоб законодавство України передбачало перспективне фінансове прогнозування і довгострокові програми інвестицій та середньострокове п'ятирічне фінансове планування і щорічні бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

В Україні стару систему, яка будувалася на адміністративних методах, фактично зруйновано, а нової відповідної системи, пристосованої до ринкових умов, ще не створено.

Хоча є окремі позитивні зрушення. Це поступова відмова від практики закріплення конкретних видатків за конкретними джерелами доходів, поступова відмова від взаємозаліків як засобу розрахунку з бюджетами усіх рівнів, запровадження вільного обігу векселів та їх обліку банками. Казначейські векселі в Україні почали оформлятися наприкінці минулого року такою організацією, як "Укрспецфін". Регіональні установи казначейства після отримання повідомлень із Голодержказначейства про погашення векселів відображають проведені операції, як надходження платежів до держбюджету та здійснення видатків за відповідними напрямками бюджетної класифікації. При цьому вексель з "Укрспецфін" не виходить, тобто він ще не набрав повного економічного значення і не має достатніх повноважень.

До позитивних зрушень регіональної бюджетної політики можна віднести те, що у Чернігівській області розпочинається експеримент щодо створення державного бюджетного банку на базі казначейської системи. Це повинно сприяти легалізації частини тіньової економіки, підвищити контроль за виконанням бюджету.

Раціональне і правильне використання коштів має важливе економічне й політичне значення, оскільки доходи, що мобілізуються в регіональному бюджеті, служать одним із головних знарядь утілення в життя державних заходів.

Методологічно сутність фінансового контролю як поняття зводиться до процесу вивчення, порівняння, виявлення, фіксації проблем, вжиття заходів для їх розв'язування, усунення порушень і попередження в подальшому.

Проведений аналіз стосовно методологічного підходу щодо нової концепції планування місцевих бюджетів на 2000 рік дає можливість зробити висновок, що запропонована методика недосконала, при її застосуванні залишається

низка невіршених проблем планування та виконання місцевих бюджетів, певні недоліки бюджетного процесу. В зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно провести наступні заходи:

1. Удосконалити методичку розрахунку власної доходної спроможності регіонів, виходячи з реальних фінансових ресурсів, основним джерелом яких є валовий внутрішній продукт.

2. Методологічний підхід до нової концепції регіональної бюджетної політики має враховувати борги минулих років на душу населення різних регіонів України.

3. Враховувати градацію до обрахунку обсягів мінімальних видатків місцевих бюджетів різних за фінансовим станом територій.

4. Необхідно поступово відмовлятися від застарілих інструментів міжбюджетних взаємовідносин таких, як регульовані доходи і нормативи відрахувань від регульованих доходів, а також необхідно відмовитися від щорічного затвердження цих інструментів у законах “Про Державний бюджет України” на кожний наступний рік і в рішеннях місцевих рад.

5. Необхідно вдосконалювати практику застосування трансфертних виплат на основі науково обгрунтованих розрахунків, які б не передбачали надання одного виду трансфертних платежів за рахунок скорочення тому ж регіону іншого виду трансфертів. Також доцільно, на наш погляд, зовсім відмовитися від такого інструменту міжбюджетних взаємовідносин, як взаєморозрахунки, оскільки практика застосування взаємозаліків свідчить про високий рівень порушень при їх проведенні.

6. Необхідно розширити базу оподаткування за рахунок скорочення податкових пільг, оскільки нині багато пільг виконують функцію врахування особливостей умоб роботи, що дає можливість для зловживання. І взагалі доцільно перенести центр ваги податкової системи у регіони і розширити їхні права, наприклад, встановити нормативи тривалої дії (на кілька років) як процент відрахувань від усіх основних податків на користь області.

7. Доцільно використовувати в повному обсязі джерела внутрішніх резервів місцевого бюджету. Одним з цих джерел є врегулювання порядку формування позабюджетних фондів установ та організацій, оскільки в деяких організаціях кошти цих фондів становлять 30 - 90 відсотків від обсягу бюджетного фінансування. Тому необхідним вважаємо встановити верхній пороговий рівень їх обсягу з одночасним запровадженням законодавчих обмежень щодо напрямів використання цих коштів, а можливо, і повну заборону державним установам та організаціям формувати позабюджетні фонди (як це має місце у світовій практиці).

8. Збільшити доходну базу місцевого бюджету за рахунок підвищення тарифів за використання природних ресурсів.

9. Скоротити видатки бюджету на утримання силових структур, оскільки їх багато і вони дублюють функції одна одної, або перевести їх частково на самофінансування.

10. Впровадити в життя створення державного бюджетного банку на базі казначейської системи з метою посилення контролю за виконанням місцевого бюджету.

Отже, проблеми побудови нової концепції регіональної бюджетної політики, пошуку об'єктивних критеріїв щодо додаткових джерел поповнення місцевих бюджетів на основі системи соціально-економічних нормативів залишаються сьогодні актуальними.